

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ СТРОЙОВИХ ВПРАВ

Зроблено аналіз навчально-методичної літератури щодо сучасного стану термінології стройових вправ. Встановлено, що серед фахівців спостерігається різне трактування стройових команд, яке негативно впливає на фахову підготовку майбутніх спеціалістів в галузі фізичного виховання і спорту. Обґрунтовано послідовність подачі окремих частин команд при проведенні стройових вправ під час занять з фізичного виховання. Звертається увага фахівців на необхідності стандартизувати термінологію стройових вправ в Україні.

Ключові слова: термінологія, стройові команди, студенти.

Постановка проблеми. Практика спілкування зі студентами на заняттях, іспитах, заліках показує, що далеко не всі майбутні фахівці добре володіють спеціальною термінологією, а це істотно знижує ефективність їх навчання, професійного становлення [1]. У підготовці вчителя фізичної культури значне місце займає гімнастична термінологія. Проте, серед фахівців в сфері фізичної культури і спорту спостерігається різне трактування стройових команд. Вирішенням проблеми, що склалася, може бути введення єдиних вимог до термінології стройових вправ у різних регіонах України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У фізичному вихованні термінологія відіграє важливу роль, адже є основою взаєморозуміння фахівця з учнями в процесі спеціально організованої навчальної діяльності. У цьому контексті великого значення в системі вищої освіти набуває навчання студентів вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту фахової лексики, оскільки успішність професійного спілкування значною мірою визначається таким рівнем володіння лексичними навичками, який забезпечить здатність студентів розуміти і вживати у потрібній ситуації саме ту лексичну одиницю, яка точно й економно передає висловлену думку [3].

Термінологія стройових вправ була об'єктом дослідження для багатьох фахівців [1, 2, 6, 7, 9, 10], які вивчали змістове наповнення спеціальних термінів та правильність введення стройових команд в обіг. Незважаючи на наявність досягнень у вирішенні цієї проблеми, термінологія стройових вправ все ще залишається різноманітною.

Мета дослідження. Аналіз стану системи термінології стройових вправ в українських виданнях.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати навчально-методичну літературу щодо сучасного стану термінології стройових вправ.
2. Обґрунтувати послідовність подачі окремих частин команд при проведенні стройових вправ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стройові вправи – це спільні або одиночні дії учнів у конкретному строю. За допомогою стройових вправ вирішуються завдання організації учнів, керування ними в процесі всіх занять з фізичного виховання, а також змагань та гімнастичних виступів. Завдяки стройовим вправам розв'язуються численні педагогічні та оздоровчо-гігієнічні завдання, пов'язані з вихованням почуття ритму, темпу, колективних дій, дисципліни, набуття стрункої постави.

Більша частина стройових вправ, які застосовуються на заняттях з фізичного виховання, взята зі Стройового статуту Збройних Сил України [9], а частина створювалась в процесі практичної роботи з гімнастики. Однаковість у застосуванні команд і розпоряджень полегшує завдання викладача, сприяє кращому керуванню навчальним процесом і зміцненню дисципліни на заняттях [7].

Аналіз спеціальної літератури [1, 7, 10] свідчить про некоректне застосування деяких термінів стройових вправ та команд деякими фахівцями з фізичної культури. Можна уявити ситуацію, коли в загальноосвітній школі на уроках з фізичної культури вчитель під час проведення стройових вправ буде використовувати одні команди, а вчитель з допризовної підготовки – інші.

В науково-методичній літературі зустрічаються різні думки щодо команд для виконання поворотів на місці. Одні фахівці рекомендують використовувати команди "Налі – ВО!", "Напра – ВО!" [1, 6], інші [7, 10] – "Право – РУЧ! і Ліво – РУЧ!" (згідно зі Стройовим Статутом). Проте, Стройовий Статут передбачає застосування і таких команд, як "Півоберта право – РУЧ!" і "Півоберта ліво – РУЧ!", яких не сприймають фахівці з фізичної культури. Адже, в спеціальній літературі [1] дається визначення, що "поворот – це обертальний рух тіла навколо вертикальної осі, а оберт – коловий обертальний рух навколо осі приладу". Враховуючи вище наведене, правильними командами будуть: "Півповороту ліво – РУЧ!" і "Півповороту право – РУЧ!".

Особливе місце під час проведення занять з фізичного виховання займає шикування і перешикування. Фахівці рекомендують для шикування або перешикування учнів (на місці) під час подачі команди вказувати назву строю і виконавчу команду. Якщо назва строю не викликає питань, то з виконавчою командою потрібно розібратися. Так, одні фахівці [1, 6] вважають, що для шикування необхідно використовувати виконавчу команду "Ставай!", а інші – "Шикуйся!" [10]. Для коректного використання виконавчих команд, при шикуванні і перешикуванні учнів, необхідно дотримуватися наступних правил:

1) якщо немає строю, то для шикування учнів (в одну шеренгу, в колону по два тощо) використовується виконавча команда "СТАВАЙ!", наприклад: "В колону по одному – СТАВАЙ!";

2) для перешикування учнів із одного строю в інший використовується виконавча команда "ШИКУЙСЬ!", наприклад: "В колону по три – ШИКУЙСЬ!" (при перешикуванні з колони по одному).

Під час пересування учнів в гімнастичній залі (майданчику), згідно зі стройовим Статутом, для зміни довжини кроку і швидкості руху подаються команди: "ДОВШИЙ КРОК!", "КОРОТШИЙ КРОК!", "ЧАСТІШИЙ КРОК!", "РІДШИЙ КРОК!", "ПІВКРОКУ!", "ПОВНИЙ КРОК!". Проте, деякі фахівці [7, 8] пропонують для цього використовувати команди ("Довше – крок!", "Частіше – крок!", "Рід-ше!" тощо), які є простим переводом з російської мови і до того ж з використанням різного стилю, що ускладнює їх запам'ятовування.

При проведенні фігурних пересувань, в залежності від форми необхідної фігури, застосовують певні команди. Аналіз літературних джерел свідчить, що фахівці дуже часто для цього використовують різні команди для однакових видів фігурних пересувань. Так, для пересування протиходом автори одного посібника [7] рекомендують подавати команду "Ліворуч протиходом – РУШ!", а автори іншого [10] – "Протиходом наліво – РУШ!". Для запобігання різного тлумачення команд при проведенні фігурних пересувань, необхідно дотримуватися такої послідовності під час подачі команди:

- 1) назва фігурного пересування;
- 2) напрям пересування;
- 3) спосіб пересування (якщо учні стоять або необхідно змінити спосіб пересування);
- 4) виконавча команда.

Правильною командою буде: "Протиходом ліворуч – РУШ!" (якщо учні йдуть).

Розмикання (змикання) – це способи збільшення (зменшення) інтервалу або дистанції строю. Потрібно розрізнити команди "ліворуч" і "вліво". "Ліворуч" – це рух у зазначену сторону з одночасним поворотом, а "вліво" – рух у зазначену сторону без повороту. Для розмикання використовується команда: "Вліво (вправо, від середини) на два кроки приставними кроками розім – КНИСЬ!" [1]. Проте, фахівці Ковальчук А.М., Антошків Ю.М. [7] вважають, що під час подачі команди необхідно використовувати виконавчу команду "РОЗІМКНИСЬ!", що суперечить стройовому Статуту.

Під час подачі команди для розмикання необхідно дотримуватись такої послідовності окремих її частин [5]:

- 1) напрям розмикання;
- 2) величина інтервалу (дистанції);
- 3) спосіб виконання;
- 4) виконавча команда.

Стандартизація термінологічної системи в галузі фізичної культури та спорту повинна мати державно-правовий характер. Процес успішної нормалізації та стандартизації термінологічної системи в галузі фізичної культури та спорту відбуватиметься тільки за умови тісної співпраці фахівців-лінгвістів та фахівців галузі [4].

Наводимо найменування стройових вправ та команд (табл. 1, табл. 2), які ми рекомендуємо використовувати на практичних заняттях з фізичного виховання.

Таблиця 1

Найменування стройових вправ та команд

№ з/п	Назви вправ	Команди
Розподіл групи, стройові прийоми, повороти		
1.	Розподіл групи (класу)	"За порядком – РОЗПОДІЛИСЬ!", "На перший і другий – РОЗПОДІЛИСЬ!", "По три (чотири і більше) – РОЗПОДІЛИСЬ!"
2.	Стройові прийоми	"СТАВАЙ!", "РІВНЯЙСЬ!", "СТРУНКО!", "ВІЛЬНО!", "ВІДСТАВИТИ!", "РОЗІДИСЬ!"
3.	Повороти на місці	"Ліво – РУЧ!", "Право – РУЧ!", "Кру – ГОМ!", "Півповороту ліво (право) – РУЧ!"
4.	Повороти в русі	"Ліво – РУЧ!", "Право – РУЧ!", "Кругом – РУШ!"

№ з/п	Назви вправ	Команди
Пересування		
1.	Ходьба і біг на місці	"На місці кроком (бігом) – РУШ!"
2.	Стройовий крок	"Стройовим кроком – РУШ!", "Стройовим – РУШ!" (якщо учні рухаються)
3.	Похідний крок	"Кроком – РУШ!"
4.	Зміна швидкості руху	"Частіший – КРОК!", "Рідший – КРОК!", "Пів – КРОКУ!", "Коротший – КРОК!", "Довший – КРОК!"
5.	Пересування по точках та межах зали	"В обхід ліворуч (праворуч) кроком – РУШ!"(якщо учні стоять), "У правий (лівий) верхній (нижній) кут – РУШ!", "До верхньої (нижньої, лівої, правої) середини – РУШ!", "Через центр – РУШ!"
6.	"Діагональ"	"По діагоналі – РУШ!"
7.	"Протихід"	"Протиходом ліворуч (праворуч) – РУШ!"
8.	"Змійка"	"Змійкою – РУШ!" (команда подається після пересування протиходом)
9.	"Дуга"	"По дузі – РУШ!"
10.	"Коло"	"По великому (середньому, малому) колу – РУШ!"

Таблиця 2

Найменування стройових вправ та команд

№ з/п	Назви вправ	Команди
Шиккування та перешикування		
1.	Шиккування в одну шеренгу та в колону по одному	"В одну шеренгу – СТАВАЙ!", "В колону по одному (по два, три тощо) – СТАВАЙ!"
2.	Перешикування із однієї шеренги в дві і навпаки	"На першій і другий – РОЗПОДІЛИСЬ!", "В дві шеренги – ШИКУЙСЬ!", "В одну шеренгу – ШИКУЙСЬ!"
3.	Перешикування із однієї шеренги в три і навпаки	"По три – РОЗПОДІЛИСЬ!", "В три шеренги – ШИКУЙСЬ!", "В одну шеренгу – ШИКУЙСЬ!"
4.	Перешикування з колони по одному в колону по два і навпаки	"На першій і другий – РОЗПОДІЛИСЬ!", "В колону по два – ШИКУЙСЬ!", "В колону по одному – ШИКУЙСЬ!"
5.	Перешикування з колони по одному в колону по три і навпаки	"По три – РОЗПОДІЛИСЬ!", "В колону по три – ШИКУЙСЬ!", "В колону по одному – ШИКУЙСЬ!"
6.	Перешикування з розмиканням із однієї шеренги в три (чотири) уступом по розподілу і зворотне	"На шість, три, на місці – РОЗПОДІЛИСЬ!", "За розподілом, рівняння праворуч кроком – РУШ!", "На свої місця кроком – РУШ!"
7.	Перешикування з розмиканням із однієї шеренги в три (чотири і більше) уступом по завданню і зворотне	"По три – РОЗПОДІЛИСЬ!", "Перші номери виконують один крок вперед, другі – три кроки вперед, треті – п'ять кроків вперед", "По завданню кроком – РУШ!", "На свої місця кроком – РУШ!"
8.	Перешикування з колони по одному в колону по два (три і більше) послідовними поворотами в русі і зворотне	"В колону по два ліворуч – РУШ!", "Інтервал і дистанція два кроки", "Направляючий – НА МІСЦІ!", "Група – СТІЙ!", "В колону по одному в обхід ліворуч (праворуч) кроком – РУШ!"
Розмикання і змикання		
1.	Розмикання приставними кроками в бік флангу і зворотне змикання	"Вліво (вправо) на два (три і більше) кроки приставними кроками розім – КНИСЬ!", "Вправо(вліво) приставними кроками зім – КНИСЬ!"
2.	Розмикання приставними кроками від середини і зворотне змикання	"Від середини на два (три і більше) кроки приставними кроками розім – КНИСЬ!", "До середини приставними кроками зім – КНИСЬ!"
3.	Розмикання в бік флангу за стройовим статутом і зворотне змикання	"Ліворуч (праворуч) на два (три і більше) кроки розім – КНИСЬ!", "Праворуч (ліворуч) зім – КНИСЬ!"
4.	Розмикання за стройовим статутом від середини і зворотне змикання	"Від середини ліворуч і праворуч на два кроки розім – КНИСЬ!", "До середини праворуч і ліворуч зім – КНИСЬ!"
5.	Розмикання і змикання дугами вперед (назад) з колони по чотири	"Дугами вперед (назад) на два кроки розім – КНИСЬ!", "Дугами вперед (назад) зім – КНИСЬ!"
6.	Перешикування з колони по одному в колону по два (чотири) в русі "дробленням і зведенням"	"Через центр – РУШ!", "В колони по одному в обхід ліворуч і праворуч – РУШ!", "В колону по два через центр – РУШ!"
7.	Перешикування з колони по два (чотири) в колону по одному "розведенням і злиттям"	"В колони по одному в обхід ліворуч і праворуч кроком – РУШ!", якщо в русі: "РУШ!"; "В колону по одному через центр – РУШ!", "В обхід ліворуч (праворуч) – РУШ!"

Висновки. У результаті аналізу навчально-методичної літератури встановлено, що серед фахівців у різних регіонах України спостерігається різне трактування стройових команд, яке негативно впливає на фахову підготовку майбутніх спеціалістів в галузі фізичного виховання і спорту.

Для запобігання різного тлумачення команд при проведенні стройових вправ під час подачі команд необхідно дотримуватись певної послідовності окремих її частин.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці спеціальних методик навчання для підвищення термінологічної грамотності майбутніх спеціалістів в галузі фізичного виховання та спорту.

Використані джерела

11. Айунц В.І. Основи методики викладання гімнастики: [навч. посібник] / В.І. Айунц, Д.Р. Мельничук. – Житомир: Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2010. – С. 6-14.
12. Арефьев В.Г. Теорія та методика викладання гімнастики / В.Г. Арефьев, В.Ф. Шегімага, І.А. Терещенко. Кам'янець-Подільський: ПП "Видавництво "ОПОМ", 2012. – С. 108-116.
13. Боровська О. До питання про національні та інтернаціональні терміни в українській спортивній терміносистемі / Боровська О.В. // Молода спортивна наука України: Зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Львів, 2001. – Вип. 5. – Т. 1. – С. 23 – 24.
14. Боровська О.В. Співвідношення національних та інтернаціональних термінів в українській термінології галузі фізичної культури та спорту: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.02 "Фіз. культура, фіз. виховання різних груп населення" / Боровська Ольга Василівна; Львів. держ. ін-т фіз. культури. – Л., 2003. – 20 с.
15. Гимнастическая терминология: [справ. по курсу "Гимнастика"] / Сост. С.А. Александров. – Гродно: ГрГУ, 2000. – 43 с.
16. Глосарій основних термінів рухової анімації в фізичному вихованні: [метод. вказівки] / уклад. О.І. Четчикова, В.І. Протоковило. – Х.:ХНАМГ, 2012. – С. 4-14.
17. Ковальчук А.М. Гімнастика: [навч. посібник] / А.М. Ковальчук, Ю.М. Антошків. – Львів: ЛДУ БЖД, 2010. – С. 32-37.
18. Стройові та загально розвиваючі вправи і методика навчання: [метод. рекомендації] (для студентів стаціонарної та заочної форм навчання, вищих та середніх закладів освіти з фізичного виховання і спорту, слухачів факультету підвищення кваліфікації, викладачів та вчителів фізичного виховання) / Уклад. Ю.В. Алексеев, В.Ф. Алексеев, О.В. Алексеева. – Донецьк: ДонНТУ, 2013. – 40 с.
19. Стройовий статут Збройних Сил України. – Київ, 1999.
20. Твердохліб Ж.О. Шляхи вирішення окремих проблем викладання основ здоров'я та фізичної культури у початковій школі: [метод. рекомендації] / Ж.О. Твердохліб. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – С. 7-13.
21. Хоменко І.М. Спортивна термінологія – основа професійного мовлення фахівця з фізичної культури / І.М. Хоменко, І.Д. Глазирін // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2008. – № 7. – С. 143-145.

Kryvenko A.

PROBLEMATIC ISSUES OF COMBATANT EXERCISES TERMINOLOGY

The article discusses and justifies the necessity of solving problematic issues of combatant terminology. It was found that there are different interpretation of drill commands among the experts and this has a negative impact on the training of future Physical Culture and Sports specialists. Purpose of the study. Analysis of combatant exercises terminology system status in the Ukrainian media. Research objectives: 1. To examine the terminology of combatant exercises during analysis of educational materials. 2. To substantiate the sequence of individual parts of combatant commands during exercise.

Most of the combatant exercises used in the physical training classroom are taken from the combatant of the Armed Forces of Ukraine, and the other part was formed during practical work with gymnastics. Uniformity in application of commands and instructions facilitates the work of the teacher, helps to better control the learning process and improve the discipline in the classroom.

There are different views on in-place turn command in the scientific and methodological literature. The main reason might be the wrong interpretation of gymnastic terms "turn" and "turnover", as well as a simple translation of commands from the Russian language, which contradicts the lexicology of the Ukrainian language.

To change the step length and speed of movement, you must use the commands that are recommended by precept of the Armed Forces of Ukraine. They are written in the same style and easy to remember. In order to prevent different interpretations of the teams, while carrying out alignment and realignment, curved movements and disconnection, you must adhere to a specific sequence parts of commands. A variety of expert opinions regarding the combatant command indicates that it is necessary to standardize the terminology of combatant exercises in Ukraine. This will improve teaching consistency in various educational institutions.

Key words: terminology, drill commands, students.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2016